

УДК 338.2(417)

Губарь О.В.¹, Носенко К.Є.²

¹канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

²студ. гр. ГФ-212 НУ «Запорізька політехніка»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Військові дії країни-агресора на території України спричинили руйнівні наслідки у всіх сферах життєдіяльності країни. Втрачено міста, територіальні громади, промислові підприємства і земельні ресурси але найважчі безповоротні втрати – це людський потенціал України. Пряма шкода від повномасштабного вторгнення оцінюється в \$140 млрд, непряма – вп'ятеро більше. Втрати людського капіталу – непоправні. За приблизними підрахунками експертів пряма шкода від

повномасштабного вторгнення оцінюється в \$140 млрд, непряма – в п'ятеро більше, з них, , 35% склало падіння експорту та 30% падіння ВВП, індекс споживчих цін (інфляція) досяг 28% згідно з офіційними даними та 35% реальний рівень інфляції за підсумками 2022 року. Непрямі втрати за оцінками іноземних і українських фахівців становлять приблизно \$700–750 млрд. – це з урахуванням всіх збитків, завданих українській економіці військовим вторгненням, недоотриманий прибуток підприємств та втрачений ВВП.

Внаслідок військових дій порушено технологічні процеси, значних змін зазнали виробничі відносини, відносини власності. Власність в економічному аспекті є одним із проявів суспільних відносин, за допомогою яких характеризуються відносини між людьми, колективами та державою у процесі їх діяльності з приводу привласнення матеріальних благ. Економічна власність охоплює системну сутність виробничих відносин. Процес привласнення засобів виробництва у всіх сферах суспільного відтворення формує цілісну підсистему економічної власності на основі привласнення найважливішого матеріального об'єкта. Теоретичним вираженням економічної власності є сукупність економічних законів і категорій. Важливість такого визначення для практики полягає передусім у тому, що докорінне перетворення власності в Україні не може обмежуватися роздержавленням економіки, надмірним зниженням питомої ваги державної власності, утвердженням різних форм власності, воно потребує радикального реформування кожного елементу цієї системи виробничих відносин, тобто привласнення кожного об'єкта власності у різних сферах суспільного відтворення. Йдеться про радикальну зміну цін, заробітної плати, розподілу прибутку та інших конкретних економічних форм (виражених у певних категоріях), за допомогою яких привласнюються засоби виробництва, робоча сила, предмети споживання тощо в кожній сфері суспільного відтворення. Для цього необхідно одночасно змінювати кількісну структуру власності (наприклад, співвідношення між величиною заробітної плати, прибутком і цінами тощо).

В ході нашого дослідження було виділено актуальні проблеми відносин власності під час військових дій в Україні:

- знищення майна (знищення значної кількості майна, включаючи будинки, підприємства та інфраструктуру на понад \$50 млрд);
- переміщення цивільних осіб (понад 7 млн. людей змушені були покинути своє майно і тепер не мають доступу до своєї власності);
- вибухові пристрої становлять значний ризик для власників майна та цивільних осіб у районах, уражених конфліктом (згідно з даними

Mines Advisory Group, на цей час Україна є найбільш замінованою територією світу, понад 35% всієї території країни);

- пошкодження інфраструктури (понад 8000 км доріг та 300 мостів повністю зруйновано, що порушило доступ до основних послуг і створити додаткові проблеми для власників нерухомості;

- відсутність комплексної законодавчої бази для вирішення майнових питань під час військових дій в Україні;

- проблеми з оцінкою майна, оскільки ринок майна в постраждалих від конфлікту регіонах невизначений або нестабільним;

- корупція та шахрайство: конфлікт в Україні створив можливості для корупції та шахрайства, пов'язаного з операціями з майном. Це підриває довіру суспільства до інститутів власності, а іноземних інвесторів до країни в цілому;

- загроза втрати контролю над власними підприємствами, це може створити проблеми з управлінням підприємствами та збільшити ризик їх банкрутства;

- недостатній захист інтелектуальної власності, загроза технічного шпигунства, що може призвести до втрати конкурентної переваги та скорочення прибутків підприємств;

- втрата інвестицій: Війна може зменшити кількість іноземних і внутрішніх інвестицій, наприклад, близько \$40 млрд зовнішніх інвестицій отримала Україна за 31 рік незалежності (1991–2022). Польща за цей період залучила понад \$350 млрд.;

- зміна відносин власності на землю;

- погіршення соціально-економічної ситуації (війна призводить до погіршення соціально-економічної ситуації в країні через зменшення виробництва та зростання безробіття, що може призвести до збільшення бідності та соціальних проблем. За поточної динаміки до кінця 2023 року кількість українців, які живуть за межею бідності, може зрости до 55 %);

- зниження рейтингу країни: Війна може призвести до зниження рейтингу країни в очах іноземних інвесторів та бізнес-партнерів через негативний вплив на економіку, політичну та економічну нестабільність, зменшення інвестицій тощо. Це може ускладнити доступ України до фінансових ресурсів та позик, що може призвести до погіршення економічної ситуації в країні.

З юридичної точки зору, визначено, що на період дії воєнного стану передбачені такі можливості. Перш за все, це примусове відчуження майна, тобто позбавлення права власності на визначене фізичною особою майно, що перебуває у приватній чи комунальній власності, яке переходить до власності держави для використання в умовах правового чи надзвичайного стану за умови попереднього або

наступного повного відшкодування вартості майна. Також передбачено вилучення майна, тобто позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань господарського відання чи оперативного управління визначеного особами державного майна з метою його використання для надзвичайних державних потреб на умовах воєнного стану чи правового режиму. Але необхідно узгодити всі нормативно-правові акти регулювання відносин власності під час військової агресії.

Безсумнівним є те, що в сучасній юридичній літературі немає жодного остаточного наукового дослідження щодо питання прав власності в умовах воєнного стану.

Рішення про примусову передачу майна може бути прийнято лише військовим командуванням за погодженням з органом місцевого самоврядування в умовах бойових дій на даній території.

Варто зазначити, що поліція, сили Територіальної Оборони, окремі військовослужбовці не можуть примусово вилучати приватне майно громадян без відповідного рішення військового командування та без відповідних документів.

Загалом, війна має серйозний вплив на економіку України, зокрема на відносини власності, торгівлю, інвестиції та соціально-економічну ситуацію. Наступні кроки для забезпечення стабільності та зростання економіки включають залучення інвестицій, розвиток інфраструктури та вирішення проблем відносин власності, що можуть допомогти відновити економіку країни та підтримати її розвиток.